

מראה מקומות, שיעור מאת הרה"ג ראובן בוטר שליט"א
בבא קמא ס: - בענין מותר להציל עצמו בממון חבירו

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- בגמרא מבואר שדוד המלך שאל את הסנהדרין אם מותר לו לשרוף קדשים של ישראל שנתחבאו בהם פלישתים כדי להציל את חייו ואת חיי אנשיו - וצ"ע, הא פיקוח נפש דוחה את כל האיסורים שבתורה, ומ"ש איסור גזילה משאר איסורי תורה?
- מבואר במסכת נדרים טז: שהנודר לבטל מצוות עשה (כגון שלא לישב בסוכה) חל נדרו ואסור לו לקימו משום לא יחל דברו. וצ"ע, נימא דעשה (של המצווה) דומה ל"ת (דלא יחל דברו)!
- בריש נדרים הגמרא מפרשת שההבדל בין נדר לשבועה הוא דבנדר האיסור על החפצא, ובשבועה האיסור על הגברא, וצ"ע, דבשניהם האיסור על הגברא לאכול חפצא ומה ההבדל ביניהם (ועי' שיעור הכולל בריש נדרים). וכן, למה לא הותר להשתמש בממון חבירו נגד רצונו במקום מצוות עשה דעשה לא ידחה לא תעשה דלא תגזל.
- ספק ממונא, לקולא לנתבע ואסור להוציא ממנו ממונו מספק. וצ"ע, לרמב"ם הסובר ספק איסור מן התורה לקולא, אמאי ייאסר לדוד לקחת ממון זה מספק?
- מי שנצרך לדם, ואם אין נותנים לו מנת דם ח"ו ימות, למה לא הותר לו לכופ את חבירו ולהוציא ממנו מנת דם בעל כוחו, מפני שפקוח נפש דוחה כל איסורים שבתורה!

1. שמואל ב כ"ג, יב - טז, וז"ל, "ויתיצב בתוך החלקה ויצילה ויך את פלשתים ויעש יקוק תשועה גדולה: ס וירדו <שלשים> שלשה מהשלשים ראש ויבאו אל קציר אל דוד אל מערת עדלם וחית פלשתים חנה בעמק רפאים: ודוד אז במצודה ומצב פלשתים אז בית לחם: ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבאר בית לחם אשר בשער: ויבקעו שלשת הגברים במחנה פלשתים וישאבו מים מבאר בית לחם אשר בשער וישאו ויבאו אל דוד ולא אבה לשתותם ויסך אתם לה'."

דברי הימים א פרק י"א פסוק י"ג, וז"ל, "הוא היה עם דויד בפס דמים והפלשתים נאספו שם למלחמה ותהי חלקת השדה מלאה שעורים והעם נסו מפני פלשתים."

2. גמרא בבא קמא ס:, וז"ל, "ת"ר דבר בעיר אל יכנס אדם יחיד לבית הכנסת שמלאך המות מפקיד שם כליו וה"מ היכא דלא קרו ביה דרדקי ולא מצלו ביה עשרה ת"ר כלבים בוכים מלאך המות בא לעיר כלבים משחקים אליהו הנביא בא לעיר וה"מ דלית בהו נקבה יתיב רב אמי ורב אסי קמיה דר' יצחק נפחא מר א"ל לימא מר שמעתתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר אגדתא ולא שביק מר פתח למימר שמעתתא ולא שביק מר אמר להם אמשול לכם משל למה הדבר דומה לאדם שיש לו שתי נשים אחת ילדה ואחת זקינה ילדה מלקטת לו לבנות זקינה מלקטת לו שחורות נמצא קרח מכאן ומכאן אמר להן אי הכי אימא לכו מלתא דשויה לתרויכו + שמות כ"ב+ כי תצא אש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הבערה אמר הקב"ה עלי לשלם את הבערה שהבערתי אני הציתי אש בציון שנאמר + איכה ד' + ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה באש שנאמר + זכריה ב' + ואני אהיה לה חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה שמעתתא פתח הכתוב בנזקי ממונו וסיים בנזקי גופו לומר לך אשו משום חציו + שמואל ב' כ"ג + ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת הגבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער [וגו'] מאי קא מיבעיא ליה אמר רבא אמר ר"נ טמון באש קמיבעיא ליה אי כר' יהודה אי כרבנן ופשטו ליה מאי דפשטו ליה רב הונא אמר גדישים דשעורים דישראל הוו דהוו מטמרי פלשתים בהו וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חבירו שלחו ליה אסור להציל עצמו בממון חבירו אבל אתה מלך אתה [ומלך]

פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו ורבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרו גדישים דשעורין
דישראל הוו וגדישין דעדשים דפלשתים וקא מיבעיא להו מהו ליטול גדישין של שעורין
דישראל ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם גדישין של עדשים דפלשתים שלחו ליה +יחזקאל
ל"ג+ חבול ישיב רשע גזילה ישלם אע"פ שגזילה משלם רשע הוא אבל אתה מלך אתה ומלך
פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא למאן דאמר לאחלופי היינו דכתיב חד קרא
+שמואל ב' כ"ג+ ותהי שם חלקת השדה מלאה עדשים וכתוב חד קרא +דברי הימים א'
י"א+ ותהי חלקת השדה מלאה שעורים אלא למאן דאמר למקלי מאי איבעיא להו להני
תרי קראי אמר לך דהוו נמי גדישים דעדשים דישראל דהוו מיטמרו בהו פלשתים בשלמא
למאן דאמר למקלי היינו דכתיב +שמואל ב' כ"ג+ ויתיב בתוך החלקה ויצילה אלא למ"ד
לאחלופי מאי ויצילה דלא שבק להו לאחלופי."

3. תוספות בבא קמא דף ס : , וז"ל, "מהו להציל עצמו בממון חבירו - איבעיא ליה אי חייב
שלם כשהציל עצמו מפני פקוח נפש."

4. רא"ש בבא קמא פרק ו סימן י"ב, וז"ל, "גדישין דישראל הוו ופלשתים טמונים בהו
ומבעיא ליה מהו למיקלייא. אבל הא לא מיבעיא לי אי שרי למיקלינהו להצלת ישראלים.
דמילתא דפשיטא היא דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא שלש עבירות. אלא הכי
איבעיא ליה מהו למיקלינהו אדעתא דליפטר מתשלומין. ואמרו ליה אסור להציל עצמו
בממון חבירו אדעתא דליפטר אלא יציל עצמו וישלם. מהו לחלופי שעורים דישראל
בעדשים דפלשתים כדי להאכיל לבהמתו. ושלחו ליה דאסור לגזול על מנת לשלם שנאמר
חבול ישיב רשע גזילה ישלם. ויראה דמיירי שעדיין לא היו מזומנין. אלא רצו ליקח גדישים
של שעורים דישראל ולכשיזדמן להם גדישים דעדשים דפלשתים יחזירו להם. אבל אם היו
גדישין דעדשים מזומנין אפילו אין בעלי גדישין שעורים לפנינו מותר לזכות להן גדישין של
עדשים על ידי אחר וליקח גדישין של שעורים דזכות הוא לו דעדשים עדיפי טפי. וכן משמע
לישנא דקרא חבול ישיב רשע גזילה ישלם דמשלם אחר שכבר גזלו."

5. רש"י בבא קמא דף ס : ד"ה ויצילה, וז"ל, "שלא ישרפוה הואיל ואסור להציל את עצמו
בממון חבירו."

6. שיטה מקובצת ב"ק קי"ז ע"ב בשם הראב"ד ד"ה וא"ת שאני אבידת גופו, וז"ל,
"ואם תאמר שאני אבדת גופו מאבדת ממונו
דאבדת ממונו היכא דאית ליה פסידא לדידיה לא
מיחייב כדתנן היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי
סלע אם יש בית דין מתנה בפני בית דין ואם אין
שם בית דין בפני מי יתנה שלו קודם ואלו אבדת
גופו תניא התועה בין הכרמים מפסג ועולה עד
שיצא לדרך או לעיר ומאן לימא לן בהא שלא
ישלם את פסידתו. ובאמת וברור משלם שהרי
אמרו נרדף ששיבר את הכלים לכל אדם חייב
חוץ משל רודף מאי טעמא שאין לו להציל עצמו
בממון חבירו ואף על פי שהוא מסוכן לפי שאין
האונס ההוא בא לו מחמת בעל הכלים. וכן
התועה בין הכרמים הוא הטעה עצמו ולא בא
האונס מבעל הכרם. ואם תאמר מאחר שמשלם
תנאי יהושע למה. איכא למימר שלא היה רשאי
לעשות שלא בפני הבעלים והתנה הוא שיהא
מותר לפסג ולשלם. ומה שאמרו לו אסור לשרוף
כדי להציל שלא בפני הבעלים היה. מיהו הא
קשיא לי וכי לא היה דוד אחרי יהושע ולא שמע
התנאי שהתנה על התועה בין הכרמים ולא היה
לו לדוד לשרוף הגדישים וא"ת כי לא שמע דוד
התנאים אבל הם למה שלחו לו אסור אלא שהוא
מלך והלא מותר הוא ובתשלומין. וי"ל כך שלחו
לו בלא תשלומין אסור אבל אתה מלך ומותר לך

אפילו בלא תשלומין. הנה מן הכללות הללו אדם
יכול להציל עצמו בממון חבירו בין בפניו בין שלא
בפניו והוא שישלם פסידתו אבל להציל ממונו
מרובה בממון חבירו מועט שלא מדעת חבירו אסור
דתן אבל לא יקוף את השוכה על מנת ליתן לו
דמים והני מילי שלא בפני חבירו אבל בפני חבירו
אם יתנה עמו לשלם פסידתו חייב להציל ממון
חבירו דכיון דלא מטי ליה פסידא מחייב בהשבת
אבדתו כדתניא והתעלמת פעמים שאתה מתעלם
וכו' או שהיתה שלו מרובה משל חבירו כלומר אם
היתה שלו כשל חבירו למה יציל והלא הוא נוטל
פסידתו מתוך של חבירו אם יתנה עמו על זה
נאמר והתעלמת שאם לא יתנה עמו לא יציל
שמעינן מיניה שאם לא היתה פסידתו כשל חבירו
אינו רשאי להתעלם שמתנה ומציל הילכך הנך
תנאי דקתני בברייתא דרבי ישמעאל בן ברוקא
שיהא זה שופך את יינו ומציל דובשנו של חבירו
ומפרק עציו וטוען פשתנו של חבירו וכו' נהי דשלא
בתנאי בעלים אינו חייב דליתא לרבי ישמעאל
דעשרה תנאים התנה יהושע ותו לא אבל בתנאי
בעלים חיובי מחייב לשפוך יינו ולהציל דבש
חבירו. וכן לענין שטף נהר חמורו וחמור חבירו אם
יתנה עמו ליתן לו דמי שלו חייב להציל. וקרוב
אני לומר אם בפניו הוא ויתנה לו שיתן לו

פסידתו אף על פי שלא קבל עליו הלה יכול לפרק ולהציל לפי שזה רשע הוא ומחוייב בדבר וזה שהוא עושה כדין עושה. והא דאמרינן שלך קודמת לכל אדם נפקא מינה מאפס כי לא היה בך אביון בך בעצמך. והא דאמר רב יהודה אמר רב כל המקיים בעצמו סוף בא לידי כך נראה לי דעל אבדת אביו ועל אבדת רבו קאמר אבל בשאר כל אדם אין כאן איסור ושלם קודם. וי"ל אפילו על כל אדם כי איך יחוס על סלע שלו יותר ממאה סלע של חברו והיה לו לבטוח על הבורא לשלם גמולו בכמה כפילות על מצות השבת אבדת חברו. ועל ענין ויתאו דוד ויאמר מי ישקני מים שאמרו רבותינו גדישים דעדישים היו זהו מטמרו בהו פלשתים קשיא לי שכבר כתוב למעלה מזה ואחריו שמה בן אגא הררי ויאספו פלשתים לחיה ותהי שם חלקת השדה המלאה עדישים והעם נס מפני פלשתים ויתיצב בתוך החלקה ויצילה ויך את פלשתים ויעש ה' תשועה גדולה ואחרי זאת כתב וירדו שלשה מהשלשים ויבאו אל קציר אל דוד אל מערת עדולם וחיל פלשתים חונה בעמק רפאים וכל הענין כלו ועל זה כתיב ויתאו דוד ויש לומר כי המעשה הראשון היה שהציל החלקה מיד פלשתים שבאו לקצרה ולשלול אותה ואחר כך באו פעם אחרת כאשר נקצרה החלקה בתוך הגדישים ונחבאו שם. וזה לא ידעתי מאין למדו כל זה ואולי מן הענין הסמוך אל קציר כלומר אחרי שנקצרה שלא אמר בימי קציר כלומר שנסתפק להם ובאו ושאלו את דוד וגם הוא נסתפק לו ושלח ושאל. אלא שקשה לי רב נחמן דאמר טמון באש קא מיבעיא ליה ואמרינן בגמרא התם טמון וחדא מהנך קא מיבעיא ליה ומנא ליה הא דטמון איבעיא ליה כלל. אפשר משום דכתיב וירדו שלשה מהשלשים וגוי בתר ההוא מעשה דחלקת עדישים משמע ליה דלמילתא אחרינא כתביה בתריה ושמתא אחריתי איבעיא ליה בהדי האיך דאלו להנך אמוראי אחריני המאוחר מוקדם והאי וירדו שלשה מהשלשים כבר ירדו קאמר כלומר ירדו ושאלו אם הוא מותר לשרוף או להחליף וכיון שראו שלא רצה דוד לא לשרוף ולא להחליף עמד שמה בן אגא והציל בגבורתו ונלחם עם פלשתים ונצחם. והטעם למה הקדים המאוחר לפי שהיה מספר בגבורת שלושת הגבורים הראשונים תחכמוני הוא עדינו העצמי ואלעזר בן דודו ושמה בן אגא הררי והיה מיוחד גבורת כל אחד ואחד ואחר כך סיפר גבורת שלשתם יחד. הראב"ד ז"ל. וגם רבי חננאל ז"ל

סובר דאם אנסוהו להביא ממון חברו ונשא ונתן ביד פטור ופליג על הרי"ף ז"ל והביא ראיה מהא דאמרינן לקמן ההוא גברא דהוה מפקיד ליה כסא דכספא סליקו עליה גנבי שקליה ויהביה להו אתא לקמיה דרבא וכו' אמר ליה אביי וכו' אלא אמר רב אשי חזינן אי אמיד וכו'. וכן פסק רבי אפרים מן הראיה הזו וכדעת רבי חננאל וכן כתב ומה משום דלא אמיד אמרינן דעל ההוא כסא אתו ופטרינן ליה ואף על גב דנשא ונתן ביד היכא דידיע מילתא בודאי דעל ממון חברו אתו לא כל שכן דפטור. ועוד הביא רבי חננאל ז"ל ראיה מן הירושלמי דסוף החובל וכו' ומכל מקום דברי הרי"ף עיקר. וההיא דפקיע עמיר ראיה גדולה היא לדברי הרי"ף ורבי אפרים שדחק ואוקמה בדלא אנסוהו לא מסתבר כלל דהא אמר ליה אנס קתני. ועוד אי בדלא אנסוהו מאי קא מקשה מיניה רבי אבהו לרב אשי וההוא דפטר רב אשי אנוס היה. והראיה שהביאו רבי חננאל ורבי אפרים מההוא כסא דכספא דרב אשי לאו ראיה היא דהתם יד דגנבים היתה שולטת במקום ההוא ולפיכך פטור כמו שכתבתי למעלה. וההיא דירושלמי נמי אפשר דרבותא היא. אי נמי כעין חמרא דרב מרי. ועוד דברייתא דפקיע עמיר עדיפא ממאי דאיתמרא בירושלמי. ועוד שהראיה שהביא הרב ז"ל בהלכות מברייתא דתניא אם נשא ונתן ביד חייב במאי עסקינן אי באונס הוא אמר רב פטור ואי מעצמו מאי איריא נשא ונתן ביד וכו' זו ודאי ראיה גדולה עד שהרב רבי אפרים הוצרך לומר בזו שאם אנסוהו מחמת עצמו והראה בשל חברו פטור. וזה ששינוי ישראל שאנסוהו גויים והראה ממון חברו פטור כלומר שאנסוהו להראות בשל עצמו ואפילו הכי פטור משום דגרמא בעלמא הוא וגרמא בעלמא לא מחייב דלא מכוון לאזוקי אבל נשא ונתן ביד כהאי גוונא חייב דהא ודאי הציל עצמו בממון חברו. אלו דברי הרב ז"ל. ודברי תימה הם למה פטור כיון דדיינינן דינא דגרמי אטו הראה דינר לשולחני מי מכוון להזיק וזה שאנסוהו להראות בשלו והוא הראם בשל חברו הא מכוון להזיק בשל חברו להציל את שלו ולפיכך דברי הרב אלפסי ז"ל נראין יותר. ויש להראב"ד ז"ל דרך אחרת וכו' ודבריו מטיין בקצתן לדברי הרב רבי אפרים ז"ל ודברי הרב שכתב בהלכות נוחין יותר. הרשב"א ז"ל. כתוב בהלכות גרסינן בגיטין בפרק קמא שלח ליה מר עוקבא וכו'. ופירש ה"ר יהונתן ז"ל וזה לשונו.

7. נמוקי יוסף נדרים טז - מופיע להלן בסוף הרשימה

8. שו"ת אבני נזר חלק אורח חיים סימן לז, וז"ל, "הלכות ברכות ב"ה א' במדבר ל"א למב"י תרמ"א לפ"ק פה נאשעלסקף תשובה. להרה"ק מהר"י זצלה"ה האבד"ק אלכסנדר. א. יקרת מכתבו הגיעני. דבר אשר אמר לי בהיותו פה נחלק בענין בין חומץ יום הכיפורים לברכה. כיון דחומץ משיב הנפש לרבי ואף דרבנן פליגי. היינו משום דכשמגיע יום הכיפורים כבר הי' חומץ ולא חל עליו איסור יוהכ"פ. משא"כ חיוב ברכה חל עליו בהיותו יין. ואנכי

דחיתי כמ"ש הרמב"ן דחמץ מקרי איסורא בלע. דבפסח חמץ אסור וכבר הי' עליו שם חמץ קודם שנחלש טעמו. ואף דאז לא הי' פסח. מ"מ לעת הזאת שהוא פסח. איסור הי' מתחילה. הי"נ ליוהכ"פ תחילה אסור הי'. ויען שכת"ר ביקש לומר זאת לדעת הרמב"ם הוכחתי שדעת הרמב"ם כרמב"ן. וכתב במכתבו ליישב דברי עצמו דשאני יוהכ"פ דאיסור גברא הוא כדאי' בכריתות (דף י"ד ע"א) משא"כ ברכה דמשום מעילה נגעו בה והוא איסור חפצא עד כאן דבריו. וכוונתו בודאי כיון דיום הכיפורים איסור גברא לא שייך לומר דאיסור שהי' עליו מתחלה לא פקע.

ב. הנה מ"ש מגמרא דכריתות (דף י"ד ע"א) לא ראיתי משם שום הוכחה. כי שם נאמר דיום הכיפורים רק כולל דאיתסר גם באוכלין אחרים. וזה נאמר גם כן ביבמות לענין אחות אשה. ומשום דאותו חפץ לא ניתוסף עליו איסור על כן קאמר על גברא מיגו דאיתסר. ובאמת ענין איסור גברא או איסור חפצא יכולין לומר בכל איסור מה שירצה. כי לכאורה אינו מובן. דכל איסור הוא אסור בחפץ וחפץ עליו.

ג. והנה מכבר שמעתי גדולי עולם שנתקשו בענין זה ובריטב"א שבועות ראיתי דכל איסורי תורה איסורי גברא המה. ולכאורה יפלא לומר על נבילה ושקצים ורמשים שאינם איסורי חפצא.

ד. והנראה לי בענין זה. כי איסי"ג נאמר על מעשה אשר פוגם מעלת האדם. כמו שקצים ורמשים כמ"ש ולא תשקצו את נפשותיכם. ואנשי קודש וגוי'. ובשר בשדה וגוי'. כי לפי מעלת ישראל אין נבלות ושקצים ראויין להם. זה איסור גברא. אבל נהנה מהקדש או זר שאכל תרומה הוא להיפוך שמתקרב אל דבר שהוא למעלה ממדריגתו. כי איך יקרב זר אל תרומה והדיוט אל קדשי שמים. זה איסור חפצא. שפוגם בחפצא. ועל כן קונס דמתפיס בקרבן ויש מעילה בקונמות קרי ל"י איסור חפצא. אבל שבועה אין שום קדושה נתפס בחפץ. רק שמחלל דיבורו ושבועתו ופוגם נפשו הוה ל"י איסור גברא. ואתי שפיר דברי ריטב"א. ובודאי לפי זה גם יום הכיפורים איסור גברא. ומכל מקום שייך לומר דאיסור שחל לא פקע. דומה לכלי נכרים שפוד ואסכלה מלבן באור משום גיעולי עכו"ם. והוא איסור גברא כדברי הריטב"א."

9. שיעורי ר' שמעון נדרים סימן א' - מופיע להלן בסוף הרשימה

10. שערי ישר ג:כה - מופיע להלן בסוף הרשימה

11. שערי ישר ה:א - מופיע להלן בסוף הרשימה

12. ספר זכרון שמואל פג:טז - מופיע להלן בסוף הרשימה

13. פתחי תשובה יורה דעה סימן קנ"ז ס"ק ט"ו, וז"ל, "כשבע בן בכרי - עבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל ומ"ש בשם מהר"ם רקנטי אם אמר השר לישראל הנח לי לקצוץ אבר א' שאינך מת ממנו ובאם לא אמית את ישראל חבירך כו' ע' בתשובת הרדב"ז ח"ג סימן תרכ"ה /תרכ"ז, שנשאל על ענין זה והשיב שאינו מחוייב זולת ממדת חסידות. אולם אם יש ספק סכנת נפשות הרי זה חסיד שוטה דספיקא דידיה עדיף מודאי דחבריה ע"ש ועיין בספר אגודת אזור דף ג' ע"ג ובהשמטות לדף ל"ח ובסוף הספר מ"ש בזה ועיין בתשובת יד אליהו סימן מ"ג."

14. בבא מציעא סב., וז"ל, "לכדתניא שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתים ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה אחד מהם במיתתו של חבירו עד שבא ר' עקיבא ולימד וחי אחיך עמך חייך קודמים לחיי חבירך."

חדושי רבי שמעון יהודא הכהן

נדרים

סימן א.

אם לא בחפצים שאסורים לזמן כיוה"כ וחמץ, ואם נימא דיש איזה השתנות בחפץ כמו טומאה וכיוצא בו שאינו מורגש ההשתנות למה לא נימא דגם בחלב יש איזה השתנות שאינה נראית, ומניין לנו לבדות זאת. למה לא די לנו השתנות העצמית.

ו"כ נ"ל דמה שקראו איסור חפצא לנדרים הוא משום דכל איסורי תורה יש להם סיבה מוקדמת דמשום זה הזהירה תורה לאסרו באכילה או בהנאה, כגון חלב וטריפה דמשום זו הסיבה הזהירה תורה דרצון נותן התורה הי' שלא יאכל ישראל חלב וכן כל כה"ג, אבל בקונמות דנעשה החפץ דבר האסור ולית ביי' בהאי חפצא שום שינוי אחר מלבד [זה] האיסור, והיה קים להו לחז"ל דנדרים מיתסר חפצא אנפשי' דנעשה ע"י קונם איזה השתנות בהאי חפצא וכיון דלית ביי' השתנות אחר רק שנעשה דבר איסור, והו' שנקרא איסור חפצא, דההשתנות הוא האיסור גופא, ומהו הטעם ס"ל להר"ן והריטב"א דקונמות חליו על איסורין, משום דהא דאין איסור חל על איסור הוא כללות התורה שלא הזהירה תורה בדבר שיש בו אזהרה בלא"ה, אבל בכה"ג שמתוספת בהאי חפצא שינוי חדש מה דלא הו' מעיקרא ובכל שיש תוספת חדשה לא נאמר הך כללא דאאחע"א, וממילא איכא גם הך לא דבל יחל ולוקין, דכל היכי דאין איסור חפצא דאין לוקין הוא משום דלא חל האיסור, דאם חל האיסור בע"כ הי' לוקין, ומש"כ הפר"מג להיפך דאיסור חל על איסור רק דאין לוקין זה לא מסתבר כלל, ומה שהוכיח מהא דלקוברו בין רשעים גמורין, אינה ראוי כלל, דהתם הטעם כיון שהדבר מתועב יותר ראוי לקוברו בין רשעים, כנ"ל, והכא בע"כ כיון דאיכא איסורא מלבד זה ליכא איסור חפצא כלל, דוהו איסור חפצא מה שנעשה דבר האסור על האדם וממילא לוקין, והתוס' ושאר ראשונים דפליגי — עיי' תוס' שבועות דף כ' [ע"כ ד"ה דכ"ן] ובר"ן שם ובחי' הריטב"א למס' נדרים פ"ב — י"ל דס"ל דכיון דק"ל אאחע"א ואי אפשר לחול אזהרת התורה ממילא בטל הקונם לגמרי.

ו"כ א"מ ס"י י"ב שם כתב לדחות דברי הגוב"י ש"כ דהא דאין שבועה חלה על שבועה הוא רק משום דמושבע ועומד ולא משום דאאחע"א, משום דאף דבשבועה שייך ג"כ הך כללא דאאחע"א, אבל הנ"מ הוא לענין איסור, דאי משום דאאחע"א

דף ב' כל כנויי נדרים. עיי' ר"ן ש"כ עיקר הנדר שיאמר דבר זה אסור עלי, ובמס' שבועות [דף כ'] כתב הר"ן דעיקר הנדר הוא בהתפסה, ובאומר דבר זה אסור עלי הוא רק מדין ידות יעו"ש. ועיי' במשנה למלך פ"א מהלכות נדרים ה"א, ונראה דאף למש"כ הר"ן שם אינו ענין ההתפסה בקונמות לעיקר, ואינו ענין לתמורה בקדשים. והרי יכול להתפס בקרבן שאינו בעולם, דלקמן מיבעי בש"ס [דף י"א ע"ב] במתפס בבשר שלמים אי אמרינן בעיקרו מתפס, והרי כבר עברה ובטלה הקדושה ומ"מ מהני התפסה, אלא דענין ההתפסה הוא רק לבאר בפירוש ענין האיסור שהוא איסור קדושה ^{הוא} הקדש ולא כאיסורים אחרים כבשר חזיר, ובפשיטות נוכל לאמר דלהכי צריך דוקא אמירת ההתפסה, משום דקונמות צריך שיהיה דוקא איסור חפצא ואיסור חפצא ליכא רק בהקדשות ובקונמות, ושאר איסורי תורה הם איסורי גברא, כמש"כ הריטב"א במס' שבועות (שם), וכן נראה שיטת הר"ן לקמן דף י"ח, ומשו"ה באומר דבר זה אסור עלי עדיין אינו מבואר בהדיא בלשונו איזה איסור יהיה, אם לא באומר כקרבן דבזה מבאר בהדיא שיהיה אסור עליו כאיסור חפצא של קרבן.

א"נ נתקשיתי לשיטת הר"ן והריטב"א דקונמות חליו על איסורין משום דקונמות איסור חפצא ושאר איסורין איסור גברא, מהא דצריך קרא דמוקדשין חל על חלב, כריתות דף כ"ג, ובתולין ^{הוא} דף ק"א הוכיח הש"ס דבחמור על הקל ס"ל לר"י איסור חל על איסור מהא דמוקדשין חל על גיד יעו"ש וכן פירש"י המשנה דיש אוכל אכילה כ"י ביבמות דף ל"ד דמוקדשין חל על חלב משום דכולל שאר הבשר, — ולשיטת הר"ן קשה דכמו דקונמות חליו על איסורין כ"כ מוקדשין וזה איסור חפצא ושאר איסורין איסור גברא, ומצאתי בס' אבני מילואים בתשו' שבסוף הס' שעמד בזה ולא תירץ כלום יעו"ש ס"י י"ב.

ו"ל ע"ד דהנה באמת אינו מובן כלל מה זה הענין שאמרו בגמ' דנדרים איסור חפצא ובמה מתחלק איסור זה מאיסורי תורה שאמרו הראשונים ד"ל דהוי איסור גברא ואיך שייך איסור חפצא דאם נימא משום דע"י הנדר משתנה החפץ שנתפס בו איזו קדושה הלא כל איסורי תורה חלב ובשר חזיר יש בהפץ איזה השתנות משאר חפצים שמתירים,

כיון דחל על חפצא, וזה אינו מסתבר דלא מצינו בכה"ג איסור מוסיף מה דנתחדשה המציאות, דא"כ בכל דוכתא יהי איסור מוסיף, לדברי הגאון הנ"ל יהי ענין [חלות] קונם כשאר מציאות כאחות אשה, אמנם לדברינו דמציאות ענין חלות הקונם הוא שנשתנה החפץ לדבר איסור, ומש"ה אם רק חל ענין זה ההתחדשות ממילא לוקין ג"כ, ולשיטת תוס' דאין לוקין ודאי דלא חל כלל שום השתנות. ונ"ל הדברים האלה הי' נראה לאמר דכל הקדשות אינם רק איסור גברא ולא איסור חפצא, דעיקר מציאות של חלות ההקדש הוא שמייוחד הדבר (לגבוה) דלפ"ז גם בלא דין איסור הנאה להדיט איכא מציאות ההקדש, ומה דאיכא איסור להדיט הוא דבר בפ"ע, וע"כ י"ל דאיסור הנאה מהקדשות הוא איסור גברא ככל איסורי תורה, ומש"ה כשאנו דנים אם יחול איסור מוקדשים על חלב וכה"ג אף שההקדש ודאי חל אבל לענין האיסור הוא כמו כל איסורי תורה דתלוי בכולל ומוסיף, ומיושב מה שהקשיתי לשיטת הר"ן והריטב"א הא דס"ל דקונמות חלין על איסורין מהך דמוקדשין.

וה"ל אי אפשר לומר דלענין זה צריך התפסה בקרבן דאינו דומה לענין זה לקונמות, אלא צ"ל דענין ההתפסה הוא לבאר שיהי' כעין האיסורים מדבר הנדור ולא מדבר האסור, וקרנן הוי דבר הנדור אף לדברינו שהאיסור הוא איסור גברא ככל איסורי תורה, מ"מ חשיב דבר הנדור משום שבא ע"י נדר ונדבה של אדם, ומש"ה צריך לפרש כקרבן שיהיה מפורש בדבריו שיהי' האיסור כדבר הנדור, כן נראה לי (*).

וה"ל נ"ל לענין הפרת הבעל בהקדשות שהקדישה האשה בין בקדושת דמים בין בקדושת הגוף שלא יכול הבעל להפר אף אם יהי' זה נוגע לבעל שע"ז יתמעט רווח ביתו מ"מ לא שייך בזה דין הפרת, כיון דק"ל בעל מיגו גיזו מכאן ולהבא.

(*) ועפ"ד נחא דברי הר"ן, דבדף ד' כתב דלהכי לא ילפינן נדרים מנזירות לענין ידות במה מצינו משום דאין עונשין מן הדין וצריך רבויי או הקישא לענין מלקות, ולקמן דף ז' לענין יש יד לקדושין מקשה דגילף במה מצינו מנדרים, משום דקדושין עיקרו הוא יחוד או קנין מה שנקנית לה והאיסור אשת איש הוא ממילא מהמת שנקנית אליה, ומש"ה כיון שלענין קנין מהני מה מצינו ממילא לוקין ג"כ, כמו שלוקין על אשת איש שקנייה ע"י שוה כסף אף שכתבו תוס' בדף ב' דקדושין דילפינן זה במה מצינו מעבד עברי יעו"ש, ועיין פנ"י שם, וזה פשוט, אבל נדרים דחלות שלהם הוא רק לאיסור ובלא האיסור ליכא שום חלות, וכיון שעיקר האיסור הוא בא ע"י למוד של מה מצינו ומש"ה אין לוקין כנ"ל, ולקמן בדף י"ב יבואר עוד ענין זה בס"ד.

אכתי איכא איסורא בדבר רק שאינו לוקה אבל משום טעמא דמושבע ועומד ליכא איסור כלל, וכן נפ"מ לענין אם פקע איסור הא' דהשני מתלי וקאי, אבל משום דמושבע ועומד לא חל כלל יעו"ש, שהאריך בזה, ולענ"ד איני מוצא טעם בזה, דנפ"מ אלו לא שייך בשבועה, אלא רק אם נסכים לשיטת הפרמ"ג דבכל אאחע"א איכא שני איסורי תורה ממילא מרבן דגם בשבועה שייך מתלי כיון דהי' בזה גם מתחילה איסור גמור, אמנם אם נאמר דאם אאחע"א ליכא איסור כלל ממילא ליכא גם נפ"מ הב', דבע"כ לא שייך מתלי תלי רק באשת אח ואחות אשה וכה"ג דהמציאות של אחות אשה לא עברה מן העולם, וכל שהיא אחות אשה ממילא אסורה, אבל בשבועה שלא חל בשעתה שום איסור ליכא שום חלות וליתא להאי שבועה כלל, וא"כ לא שייך מתלי תלי וקאי, והנה כבר כתבנו דלא מסתבר כלל דברי הפרמ"ג דאם חל האיסור למה לא ילקה, ועוד דמדברי הרמב"ם ז"ל בפ"י למס' כריתות בנקודה הנפלאה, שכ' לענין בשר בחלב משמע להדיא דליכא איסור כלל, וכן ממה שאמרו בגמ' יבמות ל"ב ע"א כיון דאיסור אחות אשה לא חייל תתיבם יבומי — משמע דלא חייל כלל, והנה אפשר לדחוק כיון דלא חייל לענין מלקות ומיתה וקרנן הוה רק איסור קלוש ודחי' לי' לאיסור זה מצות יבום, וכן לענין בשר בחלב לא מקרי איסור בשר בחלב, וכן יתפרש עד"ז מש"כ המפרש במס' גזיר דף ג' דלר"ש דצריך שיזיר מכולן אם אאחע"א לא חייל עלי', גם שאר פרטי נזירות, כיון דהוי רק איסור קלוש הוי כמו שלא הזיר מכולן, אבל זה דחוק מאד, ואם ניתן מקום לדחוקי נפשין בכה"ג הנה אכתי לא שייך בשבועה משו"ו שיהיה מתלי תלי וקאי, דכיון דהשתא לא חלה השבועה לגמרי רק חלה קצת לענין איסור קלוש ואיך יחזור ונעור איסור גמור, דרק באחות אשה שייך כנ"ל, אבל הכא מה דלא חל מעיקרא אינו חל השתא.

נ"כ נלענ"ד ברור דשבועה וכן בקונמות אם לא חל האיסור ליכא שבועה וקונם כלל, ומה שנתקשה בס' א"מ לשיטת הרשב"א והתוס' דלא חלין קונמות על איסורין וחלין ע"ד מצוה משום דתחפץ אינו מושבע, החילוק פשוט ומבואר, דהטעם דנדרים חלין ע"ד מצוה הוא משום דתחפץ נשתנה וממילא הוי כסוכה אסורה, ושבועה אינה חלה ע"ד מצוה דלא מצי להוציא עצמו מן המצוה שיהיה מחויב שלא לקיים המצוה, אבל בקונמות אינו מפיק עצמו מן המצוה רק דהוה כאילו לית ליה סוכה כמובן, אבל קונמות על איסורין לא חלין משום דאאחע"א וזה פשוט וברור.

ובדברי הא"מ מה שרצה לתרץ דבאמת לכר"ע בקונמות על איסורין איכא גם איסור קונם רק דלא ילקה והר"ן ס"ל דמשו"ה הוא איסור מוסיף

ובקונם אם חל עכשיו לגמרי בלא שיוור לא שייך שיתבטל מכאן ולהבא כיון דפסקה פסקה, כמו שכתבו הר"ן והריטב"א בפ' המגרש בשם הרא"ה, וגם לשיטת הרמב"ן דס"ל דלא אמרינן בממון פסקה, בארנו במק"א דזהו רק אם מתחילה לא הקנה רק ליום אחד אבל לא בכה"ג, ולענין להתיר האיסור מעילה מכאן ולהבא זה ודאי לא שייך, דהאיסור מעילה הוא ממילא, כיון שהדבר קנוי ומיוחד לגבוה יש בו איסור מעילה, דרק בנדרים ובשבועות דהאיסור שלאח"כ הוא רק ע"פ דבורה ונדרה יכול הבעל להפר ולהתיר מכאן ולהבא, אבל בהקדש וקרבת אם לא יתבטל עיקר הקנין ממילא איכא איסור מעילה, ול"ד להתרת חכם כיון שעוקר הנדר מעיקרא ובטל גם הקנין לגמרי כמובן, וגם לשיטת הר"מ ז"ל דס"ל בהפרת בעל [בפ"ג מה' נדרים] דמתחלה לא חל נדרה רק עד שעת הפרתו ג"כ לא שייך זה רק בנדרי איסור ולא בהקדשות כיון שנעשה בלא שיוור, כנ"ל, ומכש"כ בקדשי הגוף דלא פקעה בכדי איך אפשר שיופקע אח"כ, ול"ד לשותפים בזמנים שבארנו במק"א דבכה"ג פקעה בכדי דשם הקדש אין לו רק הלקו זה אבל כאן בעיקר החפץ הוא בעלים על כולו כמובן, וא"צ שתקדיש לעולם, וסגיא בהקדש לשעה אחת דלא פקעה בכדי.

די"ל דבקונם שחל על חפצא שייך שחל עכשיו שנשתנה עכשיו החפץ לענין זה, דמשו"ה קי"ל דאדם אוסר דבר [עכשיו] לכשיצא מרשותו, משום דעכשיו נעשה השינוי בחפצא ועכשיו הוא ברשותו, אבל בשבועה דחל רק על גברא י"ל דכל שעה חייל, ואף די"ל דגם בשבועה חייל איסור על זמן שלאח"כ כחפץ בפסח דנעשה איסור לכל הפסח, וכן שאר דברים בכה"ג, מ"מ י"ל דסיבת חלות האיסור הוא שלא יעבור על שבועתו ואף דעכשיו אינו חייל יחול אח"כ, וצ"ע, ולקמן יבואר עוד בענין זה בס"ד. וצ"ע מה שאמרנו י"ל בהא דהקשה הרשב"א בחידושי' לנדרים דף ט"ו בהא דקונמות חלין על דבר מצוה כגון ישיבת סוכה עלי, למה לא ידחה מצות סוכה ל"ת דלא יחל, ותיירץ משום דאיכא עשה ג"כ ככל היוצא מפיו יעשה יעו"ש, ונתקשו האחרונים מהא דאמרו בגמ' יבמות דף ה' היכא דאיתא בשאלה דחי עשה ול"ת — עיין שעה"מ פ"ג מה' נדרים ה"ו בענין זה, ולשיטת הר"ן י"ל דלא מצינו עשה דוחה רק היכי דהאיסור והמציאות הם שני דברים וכיון דאיכא מצוה שוב ליכא איסורא, אבל היכא דהאיסור הוא המציאות של קונמות ע"י עשה דוחה לא יתבטל המציאות של הקונם כמו שאינו בטל לשיטתו משום כללא דאאחצ"א וכל שאינו בטל הרי איכא איסורא ובכה"ג לא אמרינן אתי עשה ודחי ל"ת, והרשב"א לשיטתו דס"ל דאיסור של קונם דמיא לכל איסורי תורה, וכל היכי דלא חייל בכל דוכתא גם בקונמות לא חייל ומשו"ה קשה למה לא אמרינן עשה דחי ל"ת, וצ"ע.

וכן נראה מסוגי' הש"ס לקמן בפ' אלו נדרים דף פ"ג ע"א באשה שנדרה בניזיר, דאם הי' קרבן לחצי ניזירות היתה מביאה קרבן על מה שמנתה קודם, ולא מהני ע"ז הפרתו, אף אם נימא מתוך שמיפר למתענה מיפר גם לשאינו מתענה, ועוד יש לאשכחוי שיהי' חיובה בקרבן נוגע אליו ויהי' דבר שבינו לבינה או עינוי נפש, ולפס"כ י"ל דכמו דלא שייך הפרת בעל בהקדשות כ"כ במתחיבת על עצמה הרי עלי קרבן ג"כ כבר נעשה קנין קצת דאמירה לגבוה הוי כמסירה, ובניזיר ודאי דחל עליו חיוב, וכמו שאמרו בגמ' קדושין דף י"ג ביולדת שמתה שיביאו יורשין עולתה משום דשעבוד מה"ת יעו"ש, ואף די"ל שיהני הפרה לענין הצטרפות הקרבן וממילא יבוטל החיוב [כן העירני חכם אחד] זה אינו דבקרבן של שלמים ודאי הוא רק כשאר חיובי קרבן כעולה של יולדת, וגם החטאת של ניזיר ג"כ אינו בא לכפרה כמיש לקמן דף ד' ע"ב חטאת ניזיר למאי אתי, ועיין בר"ן שם, ולפ"ז י"ל דאף שיהני הפרת בעל שתהא מותרת ביין גם קודם הבאת קרבנותיה מ"מ אי אפשר שתפטר מעיקר חיובה אם לא מטעם שאין קרבן לחצאין בניזירות, וזה נכון לעני"ד.

ובעיקר הדבר שנקטו בס' שער המלך ובתשו' רע"א לדבר פשוט דבשבועה שנשבע לעולם ג"כ צריך שיחול עכשיו האיסור, ואם אינו חל עכשיו אינו חל אח"כ, לא אדע מאין פשיט, לזה זה,

ובעיקר הדבר שנקטו בס' שער המלך ובתשו' רע"א לדבר פשוט דבשבועה שנשבע לעולם ג"כ צריך שיחול עכשיו האיסור, ואם אינו חל עכשיו אינו חל אח"כ, לא אדע מאין פשיט, לזה זה,

סימן ג.

דף ב' בענין התפסה. במסכת שבועות דף כ' ע"א פליגי אביי ורבא לענין מתפיס בשבועה, וק"ל דמתפיס בשבועה לא מהני, והרי"ף שם מסיק דבנדריים מהני מתפיס בשבועה והוכיח מדין גזירות באומר ואני דהוי גזיר וכן מהרי"ף כיום שמת אבי יעו"ש. וקשה למה צריך להביא ראיה רחוקה, הלא כמה משניות וסוגיות ערוכות לענין התפסה בנדריים כדירים, כאישים, כקרובן.

וּלְעֵנִי דְשֵׁתִי הַתַּפְסוֹת הֵן, הַתַּפְסָה הַעִיקְרִית בְּנִדְרִים כְּקֶרְבֵן, וְיֵשׁ דְּסִבְרֵי דְזוּתוֹ עֵיקַר הַנִּדְרֵי וְזוּתוֹ הַעֲנִין שְׂרוּצָה שְׂדֵבֵר זֶה יִהְיֶה כְּדָבָר הַהוּא וְחַל עָלָיו דִּין הַתּוֹרָה שְׁחַל אִיסוּר עַל דְּבַר הַנִּתְפָּס כְּהֵאִיסוּר שֶׁל הַדָּבָר הַאֲחֵר, וְיֵשׁ הַתַּפְסָה שְׁנֵי עַל הַדְּבָר שְׂאוֹמֵר שִׁיְהִי דָבָר זֶה כְּדִין שֶׁהִיא מֵהַדְּבָר שֶׁל הָרֵאשׁוֹן, וְזוּ עֲנִין הַתַּפְסָה אַחֲרֵיכֶם, וּבִכְהֵ"ג פְּלִיגֵי אֲבֵיי וְרַבָּא לְעֵנִין שְׂבוּעָה, דֵּהַתַּפְסָה מִסּוּג הָאֵל לְכַרְעֵי לֹא מֵהֵנִי כִּיּוֹן דְּלֹא הוּי אִיסוּר חֲפָצָא, וְרַק עַל עֲנִין הַתַּפְסָה הַבֵּי פְּלִיגֵי אִם הוּי כְּמוֹצֵיא שְׂבוּעָה מִפְּיּוֹ, שְׂאוֹמֵר שִׁיְהִי דִין עָלָיו כְּהֵדִין שֶׁהִי עָי הַדְּבָר הַקּוֹדֵם, וְקִי"ל כְּרַבָּא דְלֹא חָשִׁיב כְּמוֹצֵיא שְׂבוּעָה, וְעִזֵּי שְׂקִיל וְטְרֵי הַרִי"ף אִם בְּנִדְרִים מֵהֵנִי לְרַבָּא עֲנִין הַתַּפְסָה הַשְּׁנֵי, וְהוֹכִיחַ מִדִּין גְּזִירוֹת דְּכִשְׂאוֹמֵר וְאִנִּי וְלֹא אִמֵּר וְאִנִּי כְּמוֹתוֹ שִׁיְהִי עֲנִין הַתַּפְסָה הַשְּׁנֵי כְּאוֹמֵר זֶה כֹּזֵה, אֲלֵא מִשּׁוּם שֶׁהִי בְּתוֹךְ כְּדִי דִּיבּוֹר סָגִיא בְּאוֹמֵר וְאִנִּי לְחֹדֵי, כְּדִמְסִיק בְּגַמְ"ג נִזִּיר דָּף כ' ע"ב, וּבִכְהֵ"ג הַתַּפְסָה הוּא עַל הַדְּבָר, שְׂגָם אִנִּי אוֹמֵר כְּאִמְרַתּוֹ, וּמוֹכַח מִזֶּה דְּבִנְדָרִים מֵהֵנִי גַם עֲנִין הַתַּפְסָה הַשְּׁנֵי.

וְבִזְוֵי מְדוּקִין דְּבְרֵי הַרְמַבְ"ם ז"ל בְּפ"ג דְּנִדְרִים ה"ג, שְׁחַתְבֵּי, כִּיצַד הַתַּפְסִיס בְּנִדְרִים חַיִּיב כְּגוֹן שְׂנֵדֵר חֲבֵרוֹ בְּתוֹכֵיךְ וְאִנִּי כְּמוֹתוֹ יַעוֹ"ש. וְהַמְשַׁנָּה לְמַלְךְ תִּמָּה שֶׁם עַל דְּבָרֵי דְּבְאוֹמֵר וְאִנִּי כְּמוֹתוֹ לֹא בְּעִינֵן תּוֹכֵיךְ, כְּמִפּוֹרֵשׁ בְּגִמְרָא נִזִּיר, וְעוֹד דְּהָרִי בְּמַתְפִּיס בְּכַר מֵהֵנִי הַתַּפְסָה אֲפִילוֹ אַחֲרֵי כֵּה יָמִים יַעוֹ"ש, וּבִאֲמַת לְכַאוֹרֵה הָרִי דְּבְרֵי הַרְמַבְ"ם מִרְפְּסִין אִיגְרָא, דְּהָרִי כָל עֵיקְרֵי הַתַּפְסוֹת אֲפִילוֹ אַחֲרֵי כֵּה שְׁנֵי, וְלִפְמִשְׁכֵּי דְּבְרֵי נְכוּנִים וּמוֹבְנִים, דְּהַרְמַבְ"ם אִיירֵי כֵּאֵן לְעֵנִין הַתַּפְסָה הַשְּׁנֵי, וְהֵינּוּ הַתַּפְסָה עַל הַדְּבָר דְּבִנְדָרִים מֵהֵנִי הַתַּפְסָה הָרֵאשׁוֹנָה רַק בְּאוֹמֵר עַל הַכֵּר זֶה כֹּזֵה, אֲבָל אִם אוֹמֵר עַל הָאִישׁ הַנִּדְרֵי וְאִנִּי כְּמוֹתוֹ לִיכָא הַתַּפְסָה מִמֵּין הָאֵל, וְרַק הַתַּפְסָה בְּדָבָר וּבִכְהֵ"ג לְעוֹלָם צָרִיךְ בְּתוֹכֵיךְ, וְרַק בְּנִזְרוֹת אִם אוֹמֵר וְאִנִּי כְּמוֹתוֹ דְּהַנִּזִּיר עֲצָמוֹ חַל עָלָיו קְדוּשָׁה שֵׁיךְ גַּם הַתַּפְסָה הָרֵאשׁוֹנָה וּמִשּׁוּ"ה מֵהֵנִי גַם לְאַחַר זְמַן.

(*) הַגְּהָ"ה, אַחֲזִי מִצְאָתִי בְּמַחְנֵה אֲפָרִים ה' נִדְרִים סִימֵן ב' שְׁחַתְבֵּי כֵּן בְּדְבְרֵי הַרְמַבְ"ם, וְתוֹרֵל שְׂכוּנָתִי לְדַעְתּוֹ בִּזְוֵי, רַק קֶצֶר קֶצֶת, וְלֹא זָכַר לְפָרֵשׁ עֵיקַר פְּלוּגָתָא דְּאֲבֵיי וְרַבָּא.

נגזל, ומשורה לא דחי לית דלא תגזול, שאף שיתקן ע"י המצוה עבירת הגזול אבל המטרה שלא יופסד הנגזל לא תתקן ע"י המצוה, ולכן באוסר בקונם את הסוכה או המצוה לא יתקן ע"י עשיתו של המצוה קלוקל חלול הקדש של החפץ. וכן גלענ"ד שמתעם זה אין מצות אכילת מצה דוחה לאו של טבל, שאיסור תרומה וטבל הוא איסור חפצא כנ"ל, וכן גלענ"ד שהלאו דלא תאכילום שגדול מוזהר על הקטנים, לא יודחה ע"י מצוה של המאכיל, שמטרת התורה הוא משום הקטן שלא יתגאל במאכלות או בעילות אסורות, ובוה יתורץ מה שהקשה הגרע"א בכתובות דף מ' לענין עשה דולו תהי' לאשה היכי שהיא קטנה יעו"ש.

סימן ב.

בר"ן בד"ה ושבועות ומהא שמעינן דבשבועה לא בעי שם כו' ואיכא לאקשווי מהא דאמר' בפ' שבועות העדות דשבועות עדים בעי שם כו' תירץ ר"ת דה"מ במושבע מפי אחרים דהא מסוטה גמרינן שמושבעה מפי כהן אבל במושבע מפי עצמו לא בעי שם, ותמהני פה קדוש איך יאמר דבר זה וכו' דהמוציא אמן אחר שבועה כמוציא מפיו כו'. וְלְעֵנִי נִרְאָה בְּכוֹנֵת רִ"ת דִּהְנֵה בְּפ' שְׂבוּעָה שְׁתֵּי דָף כ' ע"ב אִיפְלִיגוּ בְּשְׂבוּעָה דְּלִחְבָּא אִם עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל יַחַל או מִשּׁוּם לֹא תִשְׁבַּעוּ בְּשֵׁמִי לְשָׂקֵי, וְלִהְלַכְהָ נִקְטִינָן דְּמִשּׁוּם בַּל יַחַל הוּא, וְאִף לְמִדַּ מִשּׁוּם לֹא תִשְׁבַּעוּ מוֹדָה דְּעוֹבֵר בְּבַל יַחַל — עֵיין בְּכ"מ בְּפ"א מֵהֵל' שְׂבוּעוֹת ה"ג, וּמִשּׁוּ"ה י"ל דְּבִלְחָבָא דְּאִיכָא מִשּׁוּם בַּל יַחַל שְׂפִיר י"ל דְּעוֹבֵר עַל שְׂבוּעָה בְּלֹא שֵׁם דְּכִיּוֹן דְּקִיבַל עָלָיו בְּלִשׁוֹן שְׂבוּעָה לְעִשׂוֹת או שְׂלֹא לְעִשׂוֹת הוּי קְבֵלָה לְעוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא יַחַל, וּבִכְהֵ"ג מִיירֵי בְּפִרְקִין כְּמִשְׁכֵּי הַר"ן הַכָּא אֲבָל בְּשְׂבוּעָה דְּלִשְׁעֵבֵר דְּאִזְהַרְתִּי רַק מִשּׁוּם לֹא תִשָּׂא, או לֹא תִשְׁבַּעוּ בְּשֵׁמִי, אִם נִשְׁבַּע בְּלֹא שֵׁם לֹא עֵבֵר כִּיּוֹן שְׂלֹא הוֹכִיר הַשֵּׁם, וּמִשּׁוּ"ה בְּעִדּוֹת שְׂמִשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ בְּלִשְׁעֵבֵר, שְׂאִינּוּ יוֹדַע לוֹ עִדּוֹת, דּוֹקָא בְּשֵׁם, וְמֵה שְׂהוֹכִיר רִ"ת בְּדְבְרֵי לְחַלֵּק בֵּין מוֹשְׁבַע מִפִּי עֲצָמוֹ — כּוֹנֵתוֹ דְּכָל נִשְׁבַּע מִפִּי עֲצָמוֹ לֹא שֵׁיךְ בְּלִשְׁעֵבֵר דָּאִם לֹא לְצוּרֵךְ אַחֲרִים לְמֵאִי הוּא נִשְׁבַּע אִם לֹא שְׂרוּצָה לְקַבַּל עָלָיו אִיזוֹה דְּבַר לְאִיסוּר עֲצָמוֹ בְּלִחְבָּא, אֲבָל בְּמוֹשְׁבַע מִפִּי אַחֲרִים יוֹתֵר רִגִּיל שְׂנִשְׁבַּע עַל הַעֵבֵר, כְּמוֹ בְּעִדּוֹת וְסוֹטָה לְהֵאֲמִין אֶת אַחֲרִים וּמִלִּשׁוֹן הַתּוֹסֵי שְׁחַתְבֵּי בְּשֵׁם רִ"ת בְּזַה"ל, אֲבָל מוֹשְׁבַע מִפִּי עֲצָמוֹ מְצִי אִסוּר נַפְשִׁי בְּלֹא שׁוּם כִּיּוֹנִי עַכ"ל, מִלִּשׁוֹן "מְצִי אִסוּר נַפְשִׁי" מִשְׁמַע כְּדְבְרֵינּוּ.

שאר הנכסים הם נשארים ג"כ מנד עזמם' דלא הי' שיעבוד רק לנזות מחזיה נכסים שיהי' נזה כדי חובו, וממילא ליכא שיעבוד יותר אם כבר נפרע מחלק נכסי הלוה, ונכה"ג אין שייך לומר דהאיסורי הנאה גרמו להשאיר שאר נכסי' ודוקא נאנסו בית המלך גורטו נחובו חייב לעשר, דהתם ראוי הדבר שיגנו נכסי' דידי' שהרי חייב הוא לשלם והמתנות גרמו שלא יגנו ממנו, אבל אם השיעבוד רמי על שאר הנכסים, מה שנלוו הנכסים הנותרים הוא מנד עזמם, והרי זה דומה לענ"ד כמו נאנסו בית המלך דפטור לעשר אם נטלו נאנפרות, אף שנלוו נכסי' ע"י מתנות כהונה, משום דכיון שנוטלים בגזילה מה שרצו לגזול גזלו ומה שלא גזלו נשאר, וענין גזילה אינו מתיחד לומר שהי' ראוי שיגזול את שלו, אלא סנת עזמם גרם להם שנגזלו וכ"כ הנשארים נשארו נסנת עזמם, כ"כ הכא כיון דכל הנכסים בכלל השיעבוד לא חשבו משתרי ל"י מה שגנו הנע"ח את האיסורי הנאה, ורק לכתחילה לומר להנע"ח שיפרעו מאיסורי הנאה ודאי אסור כמש"כ הר"ן בנדריים דף מ"ז דכיון דצידו לסלקו נמה שירנה הרי זה משתמש צאיסורי הנאה ומוליא מרשותו מדעתו כמוכר ונותן, אבל אם גזים שלא עפ"י הקנאתו ושלחותו ליכא איסור מה שיתנה, דכל הנאה שלא ע"י השתמשות נכונה מותרת בכל איסורי הנאה, ומדין משתמש ליכא נכה"ג לחול איסור על נכסי' הנשארים ככ"ל. ויעוי' בתוס' ע"ז דף י"ג ד"ה יניח נמלא נהנה שכתנו דלא חשיב הנאה מה שנפטר מהמס משום דמעות שלו נשאר ת"י יעו"ש. והכונה בצדריהם נ"ל דענין המס הוא כאנפרות אם לא יניח ישלם המס וכשמניח ליכא המס, ול"ד למזיל מארי דארי הי' טורף ודאי, ועכשי' נעשה תחבולת ההללה ותשוב משתמש, אבל בנידון זה מעיקרא הי' מוטל המס על אופן זה, וכשמניח לא הי' נזה מעשה אצוד נכסי' כלל, ומשו"ה מותר גם לכתחילה, ועי' בגליון רש"א שם שהקשה מתוס' נדרים דף ל"ג מש"כ שם צאיסור הכנסת האנידה לרשותו היכא דמיפטר מפרוטה דר"י, דלעשות מעשה ע"י עזמו ליהנות מהנחת ארי אסור, ולפי מש"כ אפשר לחלק קצת ול"ע :

אמנם לכאורה יש להוכיח דענין משתמש נקנין איכא צאיסורי הנאה, מהא דאמרינן במס' נדרים דף ל"ג נהא דתנן במשנה שם דהמדיר פורע חובו של המודר, אלתא אצרוחי ארי צעלמא הוא ושרי מאן תנא אומר ר' הושעיא דצרי חנן היא, דלנני כהנים גדולים דסברי דחייב לפרוע למי שפרנס את אשתו כ"כ אסור למדיר לפרוע חובו של המודר יעו"ש. והנה מה דחייב לנני כהנים גדולים לשלם צפורע חובו, י"ל דהוא משני טעמים, או משום דס"ל דחשיב כמשתרשי מה שנשאר ממנו אללו ולא יטלם הנע"ח או משום דהוי כיווד לשדה צנירו ונטעה שלא צרשות, כמש"כ הש"ך צסימן ש"א, דמשו"ה אם תחז

אוכלים לתוך פי' של צהמת צנירו אף דמטעם נהנה פטור משום דנהנה שלא ע"י מעשי' וללא ע"י מעשה צהמתו מ"מ חייב אם תכוון להשצית, שהטעם נזה דחייב מ"מ, דהוי כשדה העשוי ליעט וכאלו שכרו צפירוט, והנה צאיסור הנאה לענין איסור ליהנות דאינו אסור ג"כ רק אם השתמש צאיסור הנאה נכונה כדי ליהנות ואי לא"ה שרי, א"כ למה יאסר גם לנני כהנים גדולים לפרוע חובו של המודר, אף שהמודר נהנה נזה, אבל המודר הלא לא עשה נזה שום מעשה נזה כדי ליהנות ונהנה ממילא, אם לא שנאמר דהוי כמשתרשי ל"י ונשארו נכסי' אללו צאיסור, ומוכח לכאורה דגם סנת של משתמש נקנין מה שנשאר אללו ולא יאל לרשות צעלים אחרים חשבו כצנח לתפוס צאיסור, אכן כד נעיינן נזה היטב מתיצב הענין יותר אם נאמר דלא מיתפס איסור על נכסי הלוה, דהנה מלבד דפשטות הש"ס מתפרש דמיידין לענין איסור והיתר לכתחילה אם מותר המדיר לפרוע חובו של המודר או לא, אלא דגם צעיקרא דדינא י"ל דהיכא דהוי משתמש ונתפסים נכסי' צאיסור הנאה אז לא חשבו נהנה ע"י מה שפרע חובו דמאי אהני ל"י כיון דנאסרו נכסי' עד שיוליך הנאה לים המלח או להקדש, ואף אם יזכה אדם דבר האסור צהנאה שהוא זכי צדבר חדש ג"כ יש לדון אם זכי זו אסורה מחמת שנהנה צוכי' זו, או אפשר כיון דאף אם יכניס לתוך רשותו לא יתהני כלום לא הוי הנאה, ומהא דמייצעיא צנמי' נדרים דף ל"ד ע"צ ככרי עליך וכתנו צמתנה מהו, דלכאורה מאי מייצעיא אי משתרי הככר לאחר שיזכה משום דלא אסר אלא כ"ז שהוא של המדיר כמו שאמר ככרי עליך, אבל מ"מ הוא נהנה צשעה שזוכה, אבל משם אין ראוי ד"ל דתכלית הנאתו הוא רק אחר שיזכה שנעשה שלו ומתרה ממנו ולא מותר דאין עוד ככר של המדיר, אבל עכ"פ יש מקום לומר דאינו נהנה צכך מה שמתרה ממנו ממון של איסור הנאה, ולפי"ז קשה עכ"פ למה יאסר לפרוע חובו של המודר כיון שאין המודר עושה מצדו שום מעשה כדי ליהנות מזה והוא נהנה ממילא וכל הנאה דממילא מותר בכל איסורי הנאה, ומאי שנא איסור קונס מכל איסורי הנאה :

ונלענ"ד דנאמת י"ל דשאני איסור קונס מכל איסורי הנאה, עפ"י"מ דקיי"ל דאיסור קונס הוי איסור חפלא ושאר איסורים הוו איסור צצרא, דיסוד הענין הוא, לענ"ד, דכל איסורים מה דאסר לן רחמנא כונת התורה הוא למנוע אותנו מליהנות מאיסורי חלב ודם וכיוצא נזה ואין הכונה משום המאכלות האסורות וצאיסורי קדושה כקונמות והקדשות כונת התורה גם צצציל דבר המקודש שלא יתחלל ע"י השתמשות של הזר והנאסר ממנו, והוא יסוד גדול לכמה דינים לחלק איסור קונמות משאר איסורים, דמה"ט יש הרבה ראשונים דסברי דקונמות חלים על איסורים ולא דמי לשאר איסורים דאין איסור חל

על איסור דמתוך דמיתוסף איסור חפלא, היינו שהזירה תורה גם מזד החפץ שלא לחלל קדושתו מה דלא שייך ענין זה בכל איסורים חל ג"כ איסור גזרל על ענין זה שהאדם מוחרר לשמור ענין זה שלא יתחלל ע"י קדושת החפץ, והראשונים דלא סגרי הכי וסגרי דגם צקונמות אינם חלים על איסורים כמש"כ בתוס' נמש' שזועות דף כ' ע"ז עעמם כיון דנפועל אין כאן הוספת איסור דעכ"פ אסור לאדם לאכול הנבילה מחמת איסור נבילה לא מיתוסף על האדם שום אזהרה ע"י הקונס, אצל צעיקר היסוד היא גמ' מפורשת דאיסור קונס הוא איסור חפלא שהיא אזהרה לשמור קדושת החפץ שלא יתחלל, אכן לא ראיתי צמפרשי הש"ס לצאר ענין איסור חפלא זה מהו, אצל לענ"ד הדגרים נרורים, כמש"כ, ונזה מתפרשים לי מש"כ צריטנ"א על הרי"ף למס' נדרים דמשו"ה צאוסר סוכה עלי' נקונס, לא אחי עשה דסוכה ודחי ל"ת דקונס, משום דהוי איסור חפלא, יעו"ש, דלכאורה אינו מוזן מה נפ"מ צדין עשה דוחה ל"ת צין איסור חפלא לאיסור גזרל, ועפ"י מש"כ י"ל, דע"כ לא אמרה תורה עשה דוחה ל"ת הוא רק היכא דכונת התורה להרחיק את האדם מן העצירה אצל היכא דכונת התורה שהחפץ לא יתחלל, לא מהני מזה דגזרל לענין עצירת חלול החפץ, וכמו דלא מנינו דין עשה דוחה ל"ת של גזילה משום דהתם כונת התורה שלא יהי הנגזל עשוק וכדומה, ונזה יתישבו הקושיות שהקשו צם' שאנת ארי' נה' חו"מ צהא דאין יולאים צמזה של טנל, יעו"ש, דלפי מש"כ ייחא דאיסור טנל הוא ג"כ איסור חפלא משום קדושת החפץ. ואכמ"ל. ועפ"י י"ל דאף דצכל איסור הנאה ליכא איסור רק ע"י השתמשות של הנאסר צעממו, אצל צאיסור קונס אם השתמש המדיר או אדם אחר לטובת המודר איכא איסור על האדם שעשה שמוש זה שנתחלל על ידו קדושת החפץ שנשתמש לדגדג חול נגד קדושת החפץ, ונזה מתפרשים הרנה מקומות צמס' נדרים דמוכה דכל שמוש שנעשה שיהנה המודר מדגד האסור צקונס או מאדם שנאסר צקונס, דאיסור לעשות כן, ואינו מצואר על מי חל איסור זה, ולדגרינו הוא מצואר דאיסור זה הוא על כל אדם, והרי זה דומה למי שיאכיל תרומה לצנהמת ישראל או לצנהמת נכרים דהמאכיל עגד צאיסור תורה, דכשאסרה תורה צאכילת תרומה לכל דגד שאינו קנין כספו של כהן הזהירה תורה לכל מי שגידו ענין זה. כ"כ צאיסור קונס, וענין זה אינו שייך למחלוקת הרמנ"ס ושאר הראשונים אם המדיר עוצר צכל יחל או המודר, דאיסור זה שכתצנו אינו מפורש צתורה צלשון לאו או עשה, דהללו והעשה ודאי דלא חל על שאר צני אדם, ואין סתירה לדגרינו מדגרי הר"ן דף ל"ז ע"א שכתצ שם צזה"ל צקטן דהוי האי מודר קטן דאע"ג דקטן אוכל נבילות אין צי"ד מצווים להפרישו, אפי"ה לא ספינן לי צידיים וכשמלמדו הרי הוא מהנהו. עכ"ל. דמשמע דכלא"ה

ליכא איסור על המדיר, די"ל דלקושטא דמילהא כתצ כן דשם גם מחמת איסור גזרל ג"כ אסור דהקטן הולך ולומד צכונה להתלמד מן המדיר, וצכה"ג גם צכל איסורים אסור, אצל לפי"ז קשה דא"כ הי' שייך לעשות איסור קונס על צהמה ולא שמענו דגד זה, אלא די"ל דאיסור זה של קונס אף דהוא איסור חפלא אינו חל צני גזרל שיהי חל עלי' איסור זה, והגזרל הוא על מי שנאסר הנאת החפלא ומשו"ה על צהמה ליכא קונס, ורק צקטן מהני כמש"כ הר"ן וצאוקל אח שקלו ופורע חובו, י"ל דהאיסור הוא על המודר, ואף דאינו עושה שום מעשה אצל כיון שנעשה שמוש לטובתו אז הנאה הנאה לנאסר הוי הנאה אסורה מחמת צנאה ע"י שמוש, וצכה"ג גם צכל האיסורים אסור וכשפורע חובו הוא מהנהו וכמאכילו דגד אסור ודין זה יהי צכל איסורי הנאה :

ומצתה נתצאר לנו ענין זה של גורם מה דאסור לאכול הירקות שגדלו חמת אל האשרה צימות החמה, וצגד שאלרג ע"י כרכור של ע"ז, דנהכרח אי אפשר לפרש דנעשה שנהנה מן הירקות הוא נהנה מן האשרה, או צשעה שנהנה מן הצגד הוא נהנה מן הכרכור דאי משום זה לשיטת הר"ן דצאיסור הנאה מותר כשאינו מכוון אף היכא דהוי פ"ר, הלא הכא ודאי אינו מכוון צשעת הנאתו רק להנות מן הצגד והירקות ואינו מכוון כלל להנות מן האשרה והכרכור, אלא ודאי שהצגד והירקות עצמם נתפסו צאיסור הנאה מפני השצח צנהם צנא צגרות איסור הנאה של האשרה והכרכור, היינו דאף דליכא צירקות שום שצח מן הצל, אצל כיון דצלל האשרה הי' נפסדים מחמת החמה גם זה חשוב צנא, וכמו צאנסו צית המלך גורנו דנתפסים נכסי ישראל דנשתרש לי ע"י המתנות כהונה צדין מתנות כהונה וחשצינן כאילו יש תחת ידו עכש' נכסים השייכים לצנע הכהנים, כ"כ הכא נתפסים הנגדמים צדין איסור שהי' על הגורמים, וכ"ז היא רק היכא דנוכל לומר שהדגד הנגדס הושצח צגרות האיסור או ניצול מהפסד צגרות האיסור, אצל צגד שצנעו צקליפי ערלה אם נאמר אין צנא סמיים ע"ג הנמר כלומר דלא הושצח גוף הנמר כלל משום דחזותא לאו מילתא היא אין כאן שום שצח ע"י האיסור אף שהושצח צשויו שמעולה הנמר צדמים הוא רק הנאה אצל צעל הנמר ולא שום שצח צנמר עצמו, ומשו"ה הציא צש"ס צ"ק דף ק"א להוכיח מדין צגד שצנעו צקליפי ערלה דתכן ידלק הצגד דיש צנא סמיים ע"ג הנמר, ודחי הש"ס דשם גזיה"כ לאסור הנאה הנראית לעינים. רק קשה קצת להצין מה דמוכיח שם צנמ' מהא דתינא מנין שלא יצנע צו ולא ידליק צו את הנר, וילפינן זה מקרא דערלים לא יאכל, דנפשעות לא שייך ענין זה לאסור את הצגד, דלכתחילה לצנעו צקליפי ערלה את הצגד ודחי הנאה הוא מגוף הנאסר דמשתמש צקליפי ערלה צכדי להנות חו ודאי אסור, אף צלי האי גזיה"כ, הנאה הנראית לעינים, אצל מ"מ י"ל דצדיענד

פ ר ק א

חייב נזל לנאת ידי שנים, כמו דאיתא צנ"ק דף קי"ח ונשו"ע סי' ע"ה :

אבל הטיב אשר כתב צה נס' קונה"ס כלל אי סי' ו' חזל לא ציאר כל הענין כראוי, דז"ל שם ויראה לי דפירוקא דהאי מילתא כך הוא, שלא אסרה התורה את הגזל אלא מה שהוא של חנירו מזד הדין, חזל מה שהוא שלו מזד הדין לא אסרתו עליו התורה, והילכך ספק ממון שהדין צו המע"ה גם דררא דאיסורא לית צה כשאינה מחזירה, וגם האורו"ת כתב מעין זה דהתורה לא אסרה אלא ודאי גזל והוי כעשירי ודאי ולא עשירי ספק עכ"ל. וציאור ענין זה הוא לענ"ד עפ"י הקדמה כללית דכל דיני המשפטים של דיני ממונות צין איש לרעהו, אינם כדרך כל מצוות התורה, דנכל המצוות הוא מה שהזירה לנו תורה נעשה ול"ת, חיוצ קיומם עלינו הוא העיקר לקיים מצוות ה', וצדיני ממונות אינו כן, דקודם שחל עלינו מצוות ה' לשלם או להשיב, לריך שיוקדם עלינו חיוצ משפטי, דהרי אף אם קטן הוא הגזול דאינו צר מצוות, מ"מ מוטל על צי"ד להגיל עשוק מיד עושקו לכוף את הקטן להחזיר החפץ הגזול לצעליו, ועוד כלל עיקרי צה דהיכא שחנו דנים על חזיה זכות וקנין של אדם נחיה חפץ או שעבוד ממנו, איך חנו דנים כלל על ענין שמירת איזו מצוה, אלא ענין מציאות למי קנוי הדנר, ומי ומי ראוי עפ"י תורת המשפטים להחזיק את החפץ, ולפי"ז מה דאמרו חז"ל כללי ההלכות נספיקו של ממון, ודאי שמואלו כן עפ"י הכרעת השכל שעפ"י תורת המשפטים הדין נותן כן שנחמליף פרה נחמור וילדה וספק ומי נולד דאם נמאל הולד נשעת נידת הספק נרשות של אחד מהם יהי כן שיהי נרשותו, ואם קיימאל נאגם אזלינן נתר מרא קמאל, והנה הללו של איסור גזל הוא שלא יגזול איש מחנירו דנר שעפ"י תורת המשפטים הוא של חנירו, וכן לא יעשוק שכר שכיר מה שעפ"י משפט התורה הוא חייב לשלם, ואיך שייך לדון שיחוש מי שיעכב הממון תחת ידו עפ"י משפט התורה לאיסור גזל, אם הממון הוא שלו עפ"י משפט התורה איזה איסור גזל אפשר צה, דהללו של לא תגזול הוא לאו כללי דאיסור לגזול משל חנירו מה שהוא שלו, צין ע"י ירושה וצין ע"י זכ"י של מקת, ומתנה והפקר, וצין אם זכה עפ"י משפט הכמים, ולפי"ז נלענ"ד צרור דספק גזל אסור

נקטינן דספק ממון לקולא, וראוי לצאר למה נגרע איסור גזל משאר איסורים וכמו דקיי"ל דכל איסור תורה לחומרא, וכנר עמדו ע"ז הרבה גדולי האחרונים, והראשון שהעיר מזה הוא הר"ר יחיאל נאסאן ז"ל, והוא ז"ל השיב ע"ז דעכ"פ יהי צה ספק גזל, דאם נחמיר על הנמצע יהי ספק גזל ציד התוצע, וכל האחרונים השיבו על תירוץ זה, דהרי צנרי ושמאל ליכא משג איסור חזל התוצע, דגם נספק איסור מהני צרי, ועוד דלפי"מ דקיי"ל כשמואל דאין הולכים אחר הרוב להוליא מחוקת המוחזק, דאלל התוצע איכא רוב דמהני לענין איסור, וגם נעיקר דצריו יש לתמוה, דמה צכך דעכ"פ כל אחד יחוש לעצמו והי ראוי דגם צי"ד לא יניחו כך עד שיתרנו שני הצע"ד, ונס' או"ת סי' כ"ה צקינור תקפו כהן כתב חז"ל חזל נאמת הקושיא מעיקרא ליתא, כי כך היי המצוה והלאו של לא תגזול היינו גזל ודאי, חזל גזל ספק אם הוא צידך אין כאן איסור גזל דכך הלכה נאמרה המע"ה ומי שתפס יכול להחזיק ואין כאן ספק איסור כלל, כי לא אסרה תורה גזל צכה"ג ועל תנאי זה נאמר וכו', כמו דלא אסרה תורה ממזר ספק ומעשר ספק וכדומה הרבה, ולכך אפילו לנאת ידי שמים אין כאן משג עכ"ל. וגם דצריו הק' אינם מסתצרים נעיני, דהרי כל היכא שחנינו צש"ס איזה חדוש להקל נספיקות, גלו לנו ע"ז מקור מן התורה, דנחמור דרשו מיתורא ממזר ודאי ולא ספק, קהל ודאי ולא ספק, ונמעשר עשירי ודאי ולא עשירי ספק, ונספק טומאה צרה"ר הילכתא גמירי לה, וכן נספק ערלה נחו"ל, ונגזל ספק לא נזכר נגמ' לרמו לנו שהוא איזה חדוש הלכה למשה מסיני או איזה גלוי מה"ת, ולהיפוך אמרו נגמ' ריש פרק הפרה דעל ענין זה דקיי"ל המוליא מחנירו עליו הרחי' אי"צ קרא דסצרא הוא, דכאיני לי כאינא אזיל לצי אסיא, ואם היי נענין זה של ספק גזל איזה חדוש הלכה, הוי לי להש"ס לומר דע"ז מנגלה הקרא דמי נעל דברים יגש אליהם, אלא נראה לענ"ד צרור דאין שום חדוש נלאו דלא תגזול, וספיקו אסור ככל ספק איסור תורה, והרי חנינו חיוצ לנאת ידי שמים גם נספק גזל, לפי"מ דקיי"ל דהיכא דהתוצע טוען צרי והנמצע שמאל

וה"ת ככל ספק איסור תורה, אלא דספק גזל הוא דבר רחוק מן המציאות, דככל ספק ממון הורו לנו חכמים איזה משפט עפ"י תורת המשפטים, וכיון שאיכא זיהה דין משפטי, כבר ליכא ספק איסור גזל, אלא או שהוא ודאי גזל או שהוא ודאי היתר, דאם יתפוס התובע במקום שנפסק הדין ללא מהני תפיסה, הוא גזל ודאי, ובמקום דמהני תפיסה הוא ודאי היתר, וספק גזל היכא דליכא זיהה שום משפט דיני ממונות כגון לגזול מאיש שהוא ספק נכרי ספק ישראל למ"ד גזל נכרי מותר, זכה"ג יהי ספק איסור ככל איסורי תורה, דזכה"ג אינו ענין כלל לדיני המשפטים דאף למ"ד גזל נכרי מותר אין לו שום זכות וכת לגזול את הנכרי, וכמש"כ המג"א ז"ל לולא נשם ספר יראים, דאף למ"ד גזל נכרי מותר לא הוי לכס, ועוד יוצא אופנים כאלו לקמן בס"ד, זכ"ל כה"ג אסור מספק, ולפי"ז מש"כ ז"ל קונה"ס שמש"כ התומים דספק גזל התירה תורה הוא כעין הדרך שכתב הוא ז"ל הוא תמוה, שהדברים רחוקים זה מזה שאין להם שום יחס, כמבואר לכל מעיין :

דאיכא ספק גזל, ונלענ"ד דגם ענין זה אינו יוצא מגדרי דיני ממונות דאם משתמש בספק כזה הוא זוכה בהשתמשות זו לעצמו שאי"ל לשלם לו, וגדולה מזו דהרשב"ם כתב שם דאיכא שאינו מקפיד על העמדת צהמותיו הרי זה כאילו הפקיר את החצר לכל בני החצר לעמוד בו ולגזי עמידה אין לו חלק בג"ע כ"ל. והרי זה כספק הפקר ונספק הפקר היכא דליכא דין חזקת מרא קמא ודאי אם זכה בו אחר הרי הוא שלו מדין תורת המשפטים של דיני ממונות, וממילא ליכא איסור גזילה כמו זכ"ל ספק ממון, ומה דלא אמרינן נאמת זכה"ג אוקים אחזקה ראשונה דהרי לפי"מ שומרא הרשב"ם הוא ספק הפקר ככל ספק הפקר דמוקמינן בחזקת מרא קמא וגם אם נאמר דענין אינו מקפיד אינו כהפקר רק דלא איכפת ליה, וכן נראים הדברים דהפקר שהוא מטעם נדר ודאי דלא שייך זכה"ג ואכמ"ל, אבל עכ"פ גם נספק נתינת רשות הנעלים ג"כ שייך לומר אוקים בחזקת מרא קמא, נלענ"ד דהטעם זיהה דרק היכא שמוחזק הראשון רוצה בחזקתו אוקמינן בחזקתו, אבל זכה"ל גוונא שהספק הוא שמוא אינו רוצה בחזקתו כלל ואינו מקפיד היכא שאפשר ליה להקפיד לא שייך חזקת מ"ק זכה"ג :

ומהא דכתב הרשב"ם ז"ל דף כ"ז ע"ב משמע

קלת כדברי התומים, דזיהה דאמרינן שם רב פפא אמר אידי ואידי בחצר השותפים ואיכא דקפדי ואיכא דלא קפדי, גמי ממונא לקולא גמי איסורא לחומרא, דמפרש רבינו גרשום צפשיטות, גמי ממונא לענין חזקה לקולא דאזלינן ביה דלא קפיד ולא הוי חזקה, גמי איסורא דנדר לחומרא דאסורים לכנוס, והרשב"ם כתב זיהה"ל, גמי ממונא לענין חזקה לקולא יש לנו לילך להקל ולומר שאין השותפים מקפידים זע"ז ומותר להעמיד זה צהמותיו בחצר כ"ז שאין חזירו מעכב עליו, והיינו קולא שאנו מתירים לזה מסתמא להעמיד שם צהמותיו אעפ"י שלא נטל רשות מחזירו ונדוכתא אחרינא אמרינן דשאלא שלא מדעת גזלן הוי, והכא זיהה דעת יכול להכניס צהמותיו, והילכך לא הוי חזקה דהא לא קפדי, עכ"ל, מלשנו זה משמע דספק גזל מותר דאם מסופק אם חזירו מקפיד אינו חושש מספק גזל של שאלא שלא מדעת, ומה שהכריחו להרשב"ם לפרש כן דמותר לכתחילה הלא אין לנו רק לתרץ דמשו"ה לא הוי חזקה משום דיכול לומר אלא מהנדך דלא קפדי אלא והילכך שתקתי ואין חזקתך חזקה, וכמו דמסיק שם הרשב"ם, נלענ"ד דסוגר הרשב"ם דאם יהי אסור לכתחילה להכניס צהמותיו מספק גזל זכה"ג ראוי לחזירו למתות בו דע"י הכנסתו מוכח שרוצה להתחיל, וכיון דלא מיחה הוי חזקה אף שהוא יכול לטעון אלא מהנדך דלא קפדי, דאף דלא קפיד על ההשתמשות נעלם, אבל על ההשתמשות כזאת שמוכיח על חזקה כו"ע קפדי, ומהאי טעמא מפרש דמותר לכתחילה להעמיד זכה"ג ומשו"ה יכול לטעון אלא מהנדך דלא קפדי, אבל עכ"פ מוכח להדיא דמותר לכתחילה להשתמש בשל חזירו אף

ובזה נתיישב לי מה דקשה לי על דברי הרשב"ם הג"ל מהא דמוכח ריש אלו מציאות דנספק יאוש שלא מדעת חייב לרחויר, דככל הסוגיא מנריך שם שיהי הוכחה דנשעת מציאה כבר ידעו הנעלים שגפל מהם וכן כתב שם נפנ"י דף כ"ה ויעו"ש ז"ל ואם נטל שכתב הטעם זיהה משום דמוקמינן אחזקה דלא נתיישב כמו דלא אישא מעיקרא נשעת נפילה ממש, ולדעתי אין זה טעם הגון כ"כ, לפי"ז הוא מטעם חזקה כחזקות של איסור והיתר ויש לדון משום הרי חסר לפניך, ועוד דעיקר הטעם זיהה מתי נודע לנעלים מאנידתו דאם נודע זע"כ נתיישב, וענין הידיעה אינו שני צנעלים לומר העמד דבר על חזקתו, ולדעתי הדברים פשוטים דנספק איכא חזקת מרא קמא דגם צמטללים איכא חזמ"ק היכא דלא הוציאו מרשותם מדעתם ורנוס, ואף אם נימא דיאוש אינו מוציא לגמרי מרשות נעלים עד דאתא לרשות זוכה כמש"כ הקצוה"ת זיהה אצידה, עכ"פ הוא ספק הוצאת ממון נשעת שאתא לרשות זוכה, ושפיר מוקמינן בחזקת מרא קמא דהרי הנעלים רוצים בחזקתם, דאף אם נתיישבו הם מתיישבים שלא מרנוס, אבל נספק אינו מקפיד דאם אינו מקפיד שאינו רוצה להיות מוחזק זכה"ג לא שייך לחזקתו אחזקה דעל החזקה עלמה הוא הספק, אמנם אם נימא דחזמ"ק הוא חזקה כחזקי של איסור והיתר, יש לדון קלת דגם נספק אינו מקפיד שייך חזקה, דאף שאם אינו מקפיד ג"כ אין הדבר יוצא מרשות נעלים לגמרי, דככל עת יכול לחזור ולהקפיד, מ"מ אפשר דעל השעה שאנו דנים הוי איזה שני צרשות וחוזה נעלים. אבל להמו יתבאר

חילוק צטריפה בין אונסים לריפוי, וכמו דאין מתרפאין צנפש טריפה הי"ה נמי צאונסים חייב למסור נפשו אטריפה, דצתרווייהו איכא רק היתר דפיקו"ג, ויהרג ואל יעבור ודלא כמנ"ת.

(עו) אולם נראה די"ל דגם לרש"י איכא למימר דצטריפה שאני איננים מריפוי, דצחמת גם הריגת טריפה היתה נדחית מפני פיקו"ג, וכמו צעובר, והא דאין מתרפאין צנפש טריפה היינו משום דלא גרע נפש טריפה מאצרים שלם, דלא שמענו מעולם דמתרפאין צאצרי של השני. [וכמש"כ הרד"ק צחשי הוצא צפ"ת יו"ד סי' קנ"ז אות ט"ו, ועיי"ש בהגהות יד אברהם]. ואמנם אע"ג דאין מתרפאין צאצרים דאחר, מ"מ צאונסים אותו לקטוע אצר דאחר צמקום שאין צזה סכנת נפש צזה שפיר יעבור ואל יהרג, וכן כתב בהגהת מרדכי, והכי נמי משמע בגמ' דרק משום מאי חזית וכו' יהרג ואל יעבור, ושמעינן מינה דצאצר דלא שייך האי עטמא יעבור ואל יהרג. ולכאורה חילוק זה לגבי אצר בין אונסים לריפוי א"ש רק לדברי התוס' דאיכא צאונסים היתר דבן נח, ועל כן צריפוי דליכא היתרא דאונסים ומוחר רק מדין פיקו"ג צזה אין אצריי נדחים משום פיקו"ג דאחר, משא"כ צאונסים אינו חייב למסור נפשו צשציל אצרי דאחר. אצל לדעת רש"י והר"ם שהוצא לעיל דליכא צישראל היתרא דאונסים וכל מה דשרי ליה לעבור הוא רק מדין פיקו"ג צחמת ל"ע מאי שנא דצאונסים אותו לקטוע אצר דאחר יעבור ואל יהרג, ואילו לענין ריפוי משמע דאינו מתרפא צאצרי של השני. וי"ל דלענין זה דאין מתרפאין צאצרי של השני גם רש"י והר"ם מודו דיש נפק"ג בין ריפוי לאונסים, והיינו עטמא, משום דכיון דאינו חייב השני ליתן את אצרי צשציל פיקו"ג דאחר, ממילא נמי אין החולה יכול לקטוע את אצרי של חצירו כדי להציל א"ע.

ומצינו בה"ג צשיטת הרצ"ד הוצא צשטמ"ק צצ"ק קי"ז ע"ב, יעו"ש דהעלה דמעיקר הדין אסור להציל א"ע צממון חצירי אף צמקום פיקו"ג, ורק צפני הצעלים כיון שהצעלים מחוייבים להצילו צממונס כדכתוב והצבות לו אפילו אצידת גופו יכול לכופס וליטול מהם צע"כ, אצל שלא צפניהם אסור אף צמקום פיקו"ג. [וכ"ז מדינא אצל מתקנת יהושע צצ"ק פ"א ע"א שתקן צרועה בין הכרמים שיהא מפסג ועולה וכו' שרי להציל א"ע צממון של חצירו אף שלא צפניו, דכוונת התקנה היתה שיוכל להציל עצמו צממון חצירו ע"מ לשלם אף שלא צפניו יעו"ש]. וחזוין צדברי הרצ"ד דאף שאין לך דבר שטומד צפני פיקו"ג ושרי ליה לעבור איסור כדי להציל א"ע, מ"מ ליטול ממון מחצירו כדי להציל א"ע צזה ליהא היתרא דפיקו"ג אטפ"י דעלם האיסור צחמת נדחה מפני פיקו"ג. וכל זה צצא להציל א"ע צממון חצירו אצל צאונסים אותו לגזול את חצירו מצואר שם להדיא דמודה הרצ"ד דאין לך דבר שטומד צפני פיקו"ג דאינו חייב למסור נפשו אממון חצירו. וכמו"כ הוא לענין אצרים איכא חילוק בין ריפוי לאונסים, דצחמת גם כשצא להציל א"ע צאצרי של חצירו הדין נותן דאיסור הוצל צחצירו נדחה מפני פיקו"ג דידיה, ומה דאסור לו לחצול צחצירו כדי לרפאות א"ע הוא משום דכיון דאין חצירו חייב ליתן את אצריו כדי להציל את חצירו אין הוא יכול לעלם ממנו, וכל זה צריפוי אצל צאונסים כיון שהוא אנוס על הדבר משום פיקו"ג דידיה אינו חייב למסור נפשו אצצרי של חצירו, דצחמת גם צריפוי גוף האיסור נדחה מפני פיקו"ג והא דצחמת אינו נדחה הוא לפי דאינו יכול משום פיקו"ג דידיה ליטול את אצריו של חצירו. ואפי' הראשונים דפליגי ארצ"ד צצ"ק סי' ע"ב עעמס הוא רק מחמת דהצעלים עצמם מחוייבים לתת ממנום להצלת השני, דכיון דאיכא דהצעלים

יידענים ^{הוא} צזה חייבים הם לתת ממונם להללתו, הי"ה נמי היכא דאין יודעים יכול לקחת את ממונם מחמת חייב הצעלים, אבל באצרים דאינו חייב כלל לתת את אצריי להללת חבירי כו"ע מודים לסצרת הרצ"ד. והשתא ממילא י"ל דהכי נמי צטריפה לא גרע נפשו מאצרים שלם ואינו יכול משום פיקוי"ג דידיה לקחת נפשו של טריפה, משא"כ באונסים איתי להריג טריפה י"ל שפיר כדעת המנ"ח דמחמת פיקוי"ג דידיה אינו צריך למסיר נפשו חופשו של טריפה, וא"ש גם לדעת רש"י והר"ם החיליק צטריפה צין אונסים לריפוי.

עז) ולכאורה לפי"ז היה מקום לימר דגם לדעת הר"ם דמה דשרי לחתוך את העיזר שצמטיה הוא ^{הוא} מדין רודף, איכא חילוק בהריגת עובר צין אונסים לריפוי, וכל מה שאין הורגים את העיזר משום פיקוי"ג דהאם הוא משים דחשיב כלוקח אבר מחבירי עביר רפואת עלמו, אבל באונסים איתי להריג את העובר אין לך דצר העומד בפני פיקוי"ג ושרי ליה להרוג את העובר כדי להליל ח"ע ויעבור ואל יהרג וכדעת המנ"ח, אמנם זה אינו דכל מ"ש הוא רק צטריפה דהיי גצרא צפני עלמי ושפר איכא למימר דהיי כלוקח מגופי דאחר עביר רפיאת עלמו, משא"כ באבר דלא חשיב גצרא צפ"ע לא שייך למימר ציה דחשיב כלוקחים מגופו דאחר עביר רפיאת חמי דעיזר לא חשיב גצרא אחר, יעל כן כתבנו לעיל דלדעת הר"ם באונסים איתי להריג עובר הדצר תלוי צמה שנחלקו רש"י ותוס' אי איכא צישראל היתרא דאונסים כמו צצ"ג*.

יז) ועיינן צנודע ציהודה מה"ת חו"מ סי' נ"ע צתשובה להגאון מיהר"י מצרעסלא, וז"ל, ומה שתמה על הר"ם פ"א

* א"ה, ועיינן לעיל אית י"ג שכתב רבינו דאולי גם עובר חשיב כגברא אחר לענין זה, ולקמן אית י"ט יבואר דכו משמע באחיעזר.

מרולח הי"ע שכתב צמקשה לילד שחותכין העובר העטם מפני שהוא כרודף, ותיפול"ל שאפילו אינו רידף הירגין איתי שאין חייצין על הריגתו להליל את חמי שחייצין על הריגתה. אינו תמה על תמיהתי ואעו מי היתר להרוג את הצטריפה להליל את השלם, זה לא שמעני מעולם, ומה צכך שעל הצטריפה אינו חייב מ"מ איסור צידים עישה להריג הצטריפה, ואפילו שצת החמירה מחללינן על חיי שעה, ולהליל את השלם אם אינו מליל הרי הוא שצ ואל תעשה, ולענין עוצרין אף שאין מחללינן שצת צשציל העיזר אם אין סכנה לאמו, מ"מ כיון שעכ"פ אסור להורגו ח"כ אי לאי דמיחשצ קלח רודף יותר עדיף להיות צשיא"ת, לכן הולך הר"ם לימר שהיא כרידף. וצפרע ציושצת על המשצר שאז אפי' מחללים שצת עליו כמצואר צמג"א סי' שכ"ע ס"ק ע"י, עכ"ד. ולא אצין פשר דצריי, מה דדימה הנו"צ עיזר לצטריפה אף צלא ישצה על המשצר, דכמו שאסור לו להליל את עלמו צטריפה בה"י צעוצר, ואינו מוצן, דהא צגמי אמרינן טעמא משום דמאי חזית דדמא דידך סימק טפוי, יא"כ צשלמא צטריפה וצעיזר צישצה על המשצר דמחללינן עליהם את השצת, ממילא כיון דגם הם הוו צכלל וחי צהם ילא שימות צהם, הו שייך לימר צהו מאי חזית כיון דגם הם צכלל דינא דפיקוי"ג דיחי צהם, אבל צעוצר עד שלא ישצה על המשצר יש לדון, דצבר כתבנו דחליק טריפה מעוצר, דחזינן לראשונים דפלוגי על הר"ם וסוצרים דמחתכין איתי להללת האם צלא דין רודף, הרי דאף דהוה ג"כ צכלל וחי צהם, מ"מ לא אמרינן ציה מאי חזית וכי' דמ"מ דמא דשלם סומק טפוי מיניה דאינו נפש גמורה, וכמשנ"ת, משא"כ צטריפה העטם משים דלא גרע מאצרה, וכמו צציארנו, אבל צעוצר עדיין אינו גצרא דיהוה שייך לימר דאינו חייב לתת אצריי משום פיקוי"ג דהשני, יעל כן לא הוה אלא ככל איסור אחר,